

Inventering av strandsandjägare i Västernorrland 2006

Länsstyrelsen Västernorrland avdelningen för Kultur och natur

Inventering av strandsandjägare i Västernorrland 2006

Stefan Grundström

Länsstyrelsen i Västernorrland
Kultur-/naturavdelningen
871 86 Härnösand
Telefon växel: 0611-349 000
Publikation 2005:6
ISSN: 1403-624X

Omslagsfoto: Strandsandjägare, *Cicindela maritima*.
Samtliga foto: Stefan Grundström om inte annat anges.

Kartor: Lantmäteriet, 2006, Ur GSD-Fastighetskartan ärende 106-2004/188-Y

Länsstyrelsens förord

Åtgärdsprogram för hotade arter ingår som delmål i sex av de 15 nationella miljömålen. Det senaste året har staten, genom Naturvårdsverket, satsat stora resurser på detta arbete. I samband med den satsningen har samtliga länsstyrelser i Sverige det nationella ansvaret att ta fram ett eller flera åtgärdsprogram för hotade arter.

Inventering av strandsandjägare är ett viktigt led i att fastställa statusen på redan kända lokaler samt att eventuellt hitta nya lokaler. Dessutom är den en viktig del i planeringen av det framtida arbetet med denna skalbagge.

Västernorrlands län bedöms ha en relativt stor del av totala svenska populationen varvid det är av stor vikt vad som sker på de lokaler som är belägna i Västernorrland.

Inventeringen har genomförts av Stefan Grundström som även sammanställt denna rapport.

Synpunkter framförda i denna rapport är författarens egna och behöver inte överensstämma med länsstyrelsens synpunkter.

Härnösand december 2006

Tomas Rydkvist
Koordinator hotade arter

Innehållsförteckning

Länsstyrelsens förord	1
Innehållsförteckning	2
Författarens förord	3
Sammanfattning	4
Summary	4
Inventeringsresultat från Ljustorpsån/Mjällån	6
Kartor över de inventerade lokalerna i Ljustorpsån och Mjällån	7
Bedömning av strandsandjägarens status längs Ljustorpsån och Mjällån	10
Inventeringsresultat från Moälven	11
Bedömning av strandsandjägarens status längs Moälven	12
Förslag på åtgärder 2007 för strandsandjägare i Västernorrland	13
Källor	13

Författarens förord

Jag har fått uppdraget av länsstyrelsen att inventera förekomsterna av strandsandjägare längs Ljustorpsån/Mjällån och Moälven. Arbetet har skett inom ramen för Åtgärdsprogram för bevarande av strandsandjägare som skrivits av Sven-Åke Berglind 2005. Jag vill tacka Tomas Rydkvist på länsstyrelsen för förtroendet att utföra inventeringen, min dotter Johanna som hjälpt till med fältarbetet. Ett speciellt tack riktas till Bengt Ehnström för entomologisk inspiration och lärorika exkursioner längs Ljustorpsån och Mjällån.

Timrå december 2006

Stefan Grundström

Bild 1. Den klassiska lokalen i Sanna vid Mjällån där strandsandjägare återfunnits så gott som årligen i flera decennier. Foto: Stefan Grundström.

Sammanfattning

Strandsandjägare tillhör familjen jordlöpare bland skalbagarna. Släktet *Cicindela* omfattar i Sverige fyra arter varav tre finns i Västernorrland. De övriga två grön sandjägare och skogssandjägare är ganska vanliga arter. Strandsandjägare är i Västernorrland endast känd från två avrinningsområden, dels Ljustorpsån i Timrå kommun, dels Moälven i Örnsköldsviks kommun. Arten är beroende av vattendrag med en naturlig vattenregim där också sandbankar av lämplig storlek finns. Det finns enstaka ytterligare vattendrag i länet där förutsättningarna är ganska goda att arten kan påträffas. Förekomsterna längs Ljustorpsån och Moälven har varit kända sedan 1950-talet men omfattningen på populationsstorleken har varit oklar.

Läget för arten verkar vara ganska stabilt längs Ljustorpsån och Mjällån men populationen är helt beroende av de rejäla höglöden som med några års mellanrum uppträder längs åarna då nya sandområden skapas. Om höglödena uteblir förändras lokalerna med tiden då de växer igen med fräken, viden och al. Jag har påträffat 8 lokaler under 2006, räknat sammanlagt ca 500 larvgångar och sett ca 900 vuxna individer på lämpliga dagar under högsommaren på de 8 lokalerna. Det finns minst 6000 m² med lämpligt substrat med finsand på de 8 lokalerna. En grov uppskattning tyder på att det sannolikt rör sig om en population på ett par tusen individer då jag förmodligen missat mindre lokaler och sannolikt också underskattat mängden på varje lokal. En mer detaljerad inventering 2007 med räkning av larvgångar under sommaren skulle ge en bättre bild av läget.

Längs Moälven förefaller situationen att vara akut då endast tre små närliggande lokaler återfanns 2006. Det är också en kort sträcka som är lämplig för arten längs Moälven samt ett intensivt friluftsliv. Totalt ca 60 larvgångar räknades vid Moälven och endast ca 30 vuxna skalbaggar påträffades en gynnsam dag. Jag föreslår bl a att kompletterande inventeringar görs längre upp i Moälven-systemet kommande år där lämpliga miljöer ser ut att finnas.

Summary

The dune tiger beetle, *Cicindela maritima*, belongs to the family of ground beetles. The genus *Cicindela* covers four species in Sweden and three species is found in the county of Västernorrland. The other two species besides the dune tiger beetle are rather common. The dune tiger beetle is only known from two water-sheds in the county of Västernorrland, the Ljustorpsån river in Timrå commune and Moälven river in Örnsköldsviks commune. The dune tiger beetle is dependent on natural seasonal water level fluctuations including a high flood period in the spring. There are a few streams besides the Ljustorpsån- and Moälven river where there are good possibilities to find the species. The occurrences along the Ljustorpsån- and Moälven river have been known since 1950 but the size of the population has not been fully known. The situation seems rather stabile along the Ljustorps- and Mjällån rivers, but the population is totally dependent on really high spring flooding, which occurs with a few years intervals and when new sand dunes are created. If the spring flooding fail to occur the sites changes with time and they quickly become overgrown with *salix.sp* and alder.

During this inventory I have found eight sites this year, with a total of approx. 500 holes of larvae and seen approx. 900 adult beetles.

There are at least 6.000 m² of suitable substrate with fine sand.

A rough estimation of the population size indicates that there is a possibility for a couple of thousand individuals, while I probably have missed some smaller sites and also underestimated the number of beetles on each site. A more detailed inventory, counting holes with larvae, during next year would provide a better estimation of the total population.

Along the Moälven river the situation seems more acute when only three sites were found and there is only a minor piece of the shore that is suitable for the tiger dune beetle. There is also an intense out-door activity in the area, which might harm the fragile population.

A total of 60 holes with larvae were found and just 30 adult beetles. I suggest that there should be more inventories further up the Moälven river following years.

Bild 2. Strandsandjägare vid Slätsand, Moälven. Juli 2006. Foto: Stefan Grundström.

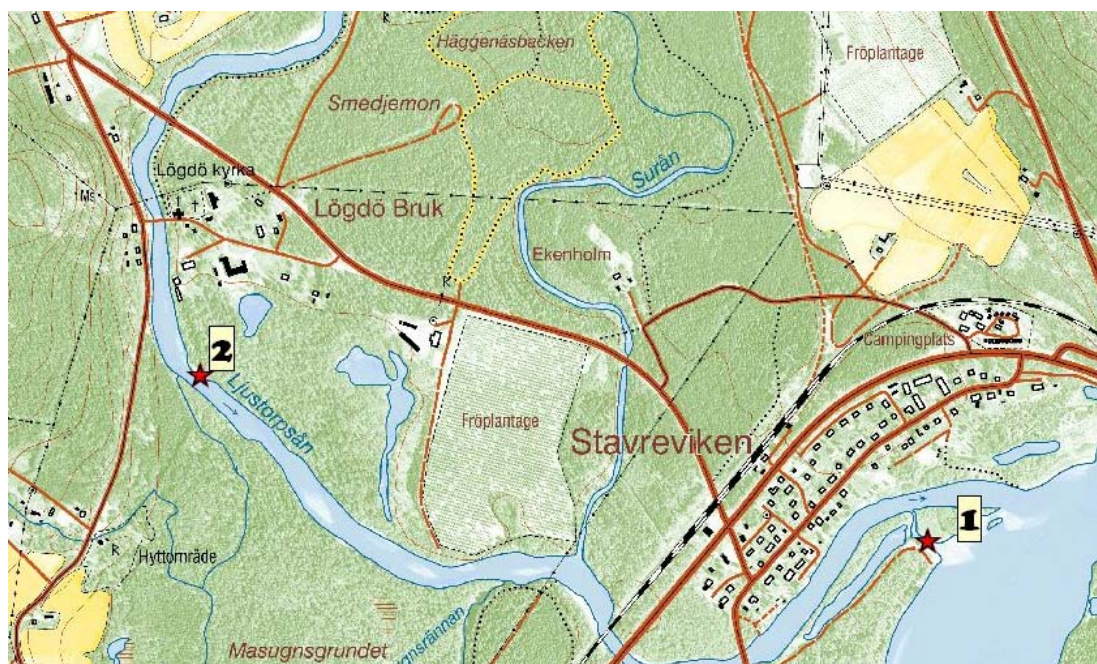
Inventeringsresultat från Ljustorpsån/Mjällån

Lokal	Beskrivning	Resultat	Väder
9	Sanna vid vägen, smal sandbank	0	Sol, högt vattenstånd
11	Vid grustäkten i Sanna	0	Sol, högt vattenstånd
16	Grustäkten i Jällvik och angränsande stränder	0	Sol, högt vattenstånd
	Övre delen av Mjällån ovan Viksjö, små sandbankar	0	Mulet-halvklart
4	Stavre vid samlingsplatsen, stort sandnäs	Minst 100 aduler	Sol-halvklart
9	Sanna, smal sandbank	20 aduler	Sol-halvklart
2	Lögdö bruk, bred sandbank	0	Sol +22
9	Sanna, smal sandbank	Minst 30 aduler	Halvklart +20
7	Norra Edsåker, västra stranden	Enstaka	Halvklart +20
1	Ljustorpsåns mynning vid Stavreviken	0	Halvklart +20
2	Lögdö bruk, bred sandbank	0	Sol +20, lite blåsigt
3	Nedanföret på sandnäs östra sidan	0	Sol +20, lite blåsigt
11	Vid grustäkten i Sanna	0	Halvklart +20
4	Stavre vid samlingsplatsen, stort sandnäs	Ca 10 aduler	Sol, +18 blåsigt
10	söder om tåkten i Sanna	0	Sol, +18 blåsigt
11	Vid grustäkten i Sanna	0	Sol, +18 blåsigt
3	Stavre vid grustäkten	0	Sol, +18 blåsigt
1	Ljustorpsåns mynning vid Stavreviken	0	Sol, +20 blåsigt
12	Stor sandbank vid Klockarforsen	Minst 100 aduler	Halvklart +23
13	Storsand, mindre sandbankar i Högländsbodarna	0	Halvklart +23
16	Grustäkten i Jällvik och angränsande stränder	Ca 10 aduler	Halvklart +23
15	Ostörd mindre sandbank nedströms grustäkten	Ca 15 aduler	Halvklart +23
	Tunbodarna, lämpligt men litet	0	Halvklart +23
	Liten sandbank i Västanå, vid bron	0	Halvklart +24
14	Högländ vid Natura 2000-området	ca 500 aduler	Halvklart +20
8	Åsäng, östra sidan av ån	0	Halvklart +20
6	Lång strand i norra delen av Stavre, visst friluftsliv	Ca 150 aduler	Halvklart +20
7	Norra Edsåker, västra stranden	Enstaka	Halvklart +20
12	Stor sandbank vid Klockarforsen	2 "sega" aduler	Sol +18
13	Storsand, mindre sandbankar i Högländsbodarna	0	Sol +18
14	Högländ vid Natura-området	0	Sol +20

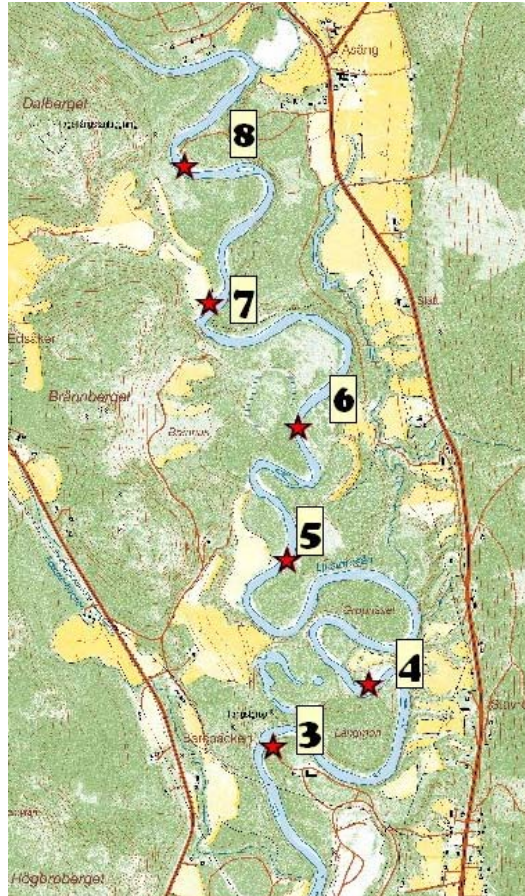
forts.

Lokal	Beskrivning	Resultat	Väder
6	Lång strand i övre delen av Stavre, visst friluftsliv	Genomgång av områdets allmänna förutsättningar	Halvklart +18
8	Åsäng, östra sidan av ån	Genomgång av områdets allmänna förutsättningar	Halvklart +18
13	Storsand, mindre sandbankar i Höglandsbodarna	Genomgång av områdets allmänna förutsättningar	Halvklart +18
	Mindre sandbankar vid Viksjö	0	Halvklart +17
2	Lögdö bruk, bred sandbank	Genomgång av omr. allmänna förutsättningar, ca 300 m ²	Sol +20
3	Stavre vid grustäkten	Genomgång av omr. allmänna förutsättningar, ca 500 m ²	Sol +20
8	Åsäng, östra sidan av ån	Genomgång av omr. allmänna förutsättningar, ca 800 m ²	Sol +20
4	Stavre vid samlingsplatsen, stort sandnäs	Räkning av larvgångar, 90 st, ca 500 m ²	Halvklart +17
6	Lång strand i övre delen av Stavre, visst friluftsliv	Räkning av larvgångar, 220 st Ca 800 m ²	Halvklart +17
7	Norra Edsåker, västra stranden	Räkning av larvgångar, 0 st, ca 100 m ² lämpligt område	Halvklart +17
9	Sanna vid vägen, smal sandbank	Räkning av larvgångar, 30 st, ca 300 m ²	Halvklart +17

Kartor över de inventerade lokalerna i Ljustorpsån och Mjällån

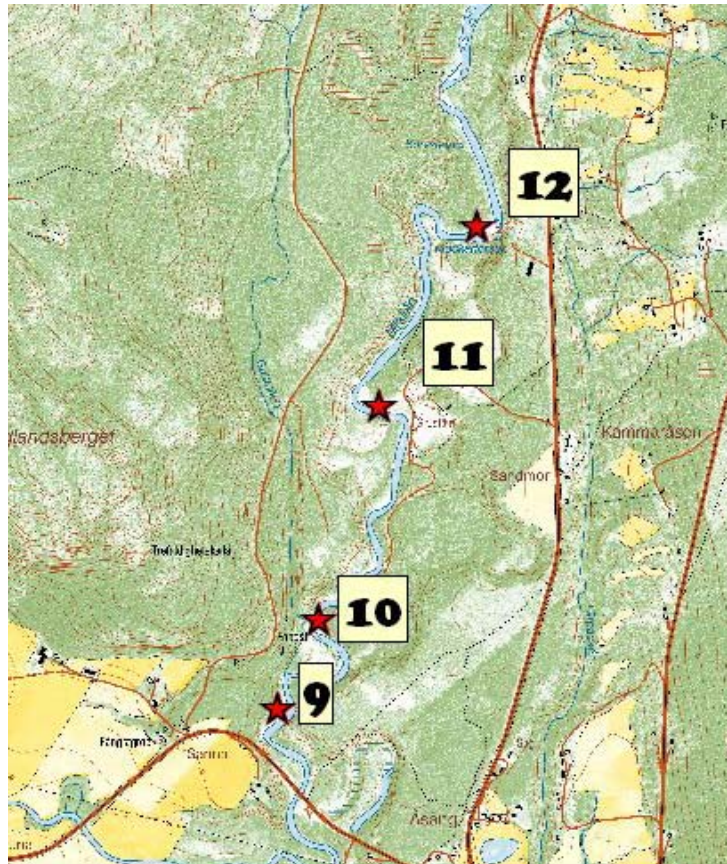
Karta 1. Ljustorpsåns nedre del.

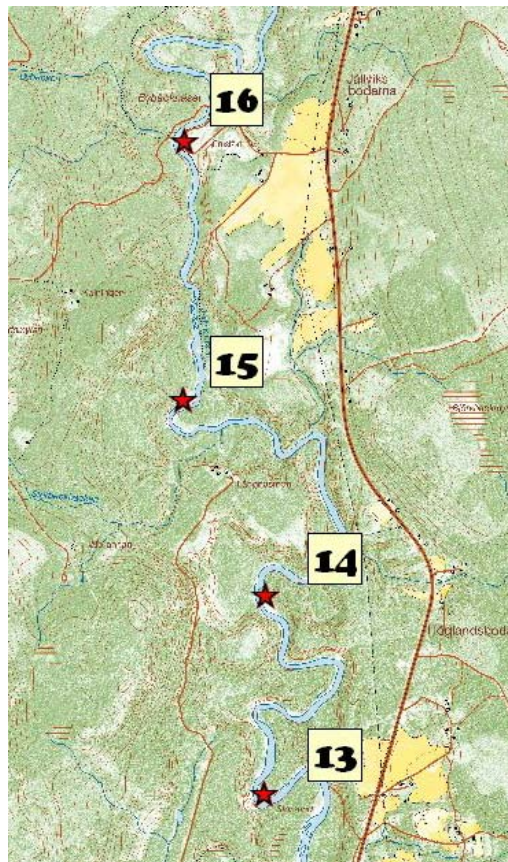
Karta 2. Ljustorpsåns övre del.

Bild 3. Lokal nr 6 vid Ljustorpsån som är en bra sandjägerlokal. Bilden visar den typiska zoneringsen med den för larverna lämpliga finsanden längst upp. Foto: Stefan Grundström.

Karta 3. Mjällåns nedre del.

Karta 4. Mjällåns övre del.

Bedömning av strandsandjägarens status längs Ljustorpsån och Mjällån

Jag har påträffat 8 lokaler i år, räknat ca 500 larvgångar och sett ca 900 aduler på lämpliga dagar under högsommaren. Det finns minst 6000 m² lämpligt substrat för larverna med finsand på de 8 lokalerna utspritt på ca 15 km längs Mjällåns nedersta del och den övre delen av Ljustorpsån efter sammanflödet med Mjällån. En grov uppskattning tyder på att det rör sig om en population på ett par tusen individer då jag förmodligen missat mindre lokaler och också underskattat mängden på varje lokal. Längre uppströms i Mjällån saknas bra förutsättningar för att strandsandjägaren ska kunna etablera sig. Troligen är sandrevlarna för små och för utspridda. Däremot finns det ytterligare sandnäs nedströms den nedersta lokalen i Ljustorpsån som är möjliga framtida lokaler.

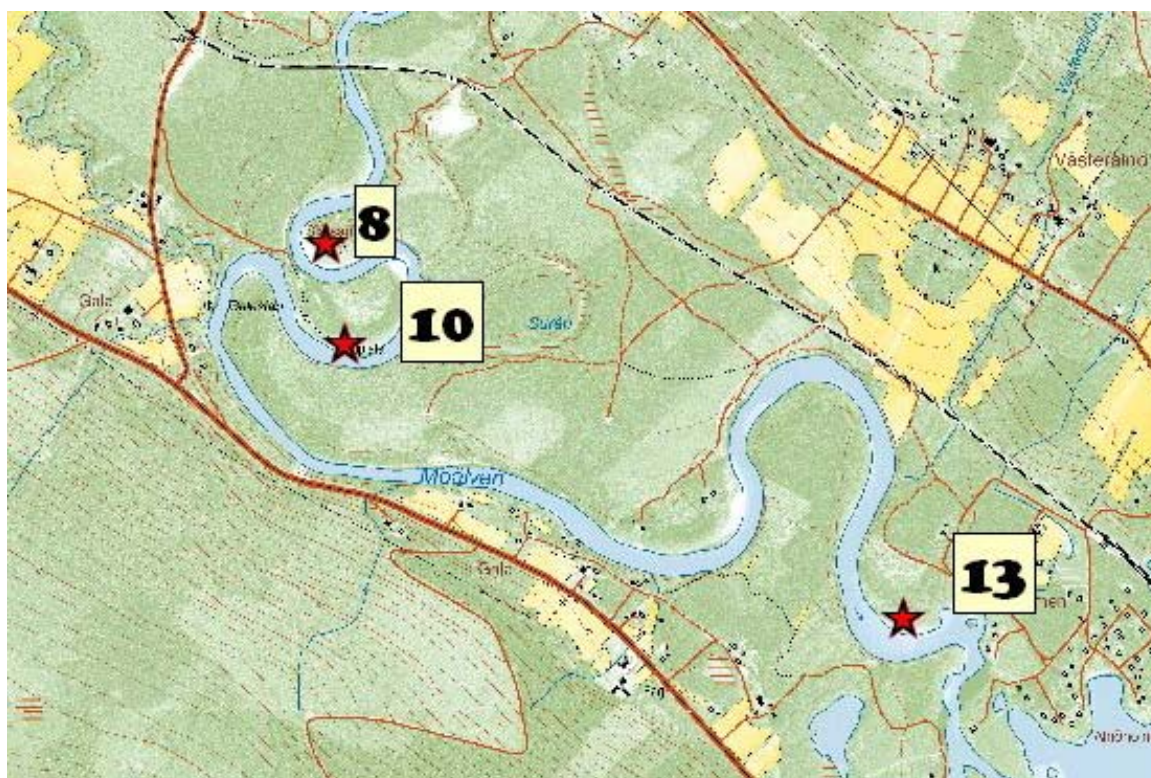
En jämförelse med tidigare inventeringar längs Ljustorpsån och Mjällån av mig själv, Bengt Ehnström och Tobias Ivarsson tyder på att arten har nyetablerats sig på några ställen. Då tidigare inventeringar inte specifikt har varit riktade mot strandsandjägare och några av de områden där arten hittats 2006 inte tidigare besökts så är det dock lite vanskligt att göra en direkt jämförelse. På lokal nr 3 vid Stavre där Cicindela tidigare eftersökts på 1990-talet sågs den för första gången 2005. På lokal nr 12 vid Klockarforsen som idag är en rik lokal eftersöktes den 1998 utan resultat. Vid Natura 2000-området i Högländ fanns arten mer sparsamt tidigare men förefaller att ha ökat på senare år. En viktig förklaring till att arten kan ha ökat är de störningar som åarna utsattes för under högflödena åren 2000 och 2001. Dessa översvämningar ”stökade” om rejält längs stränderna och helt nya sandområden skapades. Vid flera års uteblivna högflöden är det tydligt att de för Cicindela maritima livsviktiga finsandområdena ängst upp från vattenbrynet växer igen med bl a kärrfräken och viden. Ljustorpsågrenen av vattensystemet är reglerat medan Mjällågrenen är oreglerad. Min bedömning är att strandsandjägaren inte är akut hotad idag längs åarna pga att Mjällån är oreglerad med den naturliga dynamik som detta innebär för vattendraget. Friluftslivet är också begränsat men fritidsfisket utgör förmodligen en mindre störning för sandjägarens larver.

Bild 4. Lokal nr 12 i Mjällån där sandjägare ej tidigare påträffats men som visade sig vara en ganska bra lokal. Foto: Stefan Grundström.

Inventeringsresultat från Moälven

Lokal	Beskrivning	Resultat	Väder
1	Finsand, badplats	0	sol, + 25
2	Mycket smal sandremsa	0	sol, + 25
3	Lämpligt näs med omväxlande sandfraktioner i bra läge	0	sol, + 25
4	Mycket små sandområden, mest annan mark	0	sol, + 25
5	Grustäkt med omväxlande fraktioner, helt invid ån	0	sol, + 25
6	Grustäkt med omväxlande fraktioner, en bit från ån	0	sol, + 25
7	Smala sandbankar vid Mo kyrka	0	sol, + 25
8	Stugområde vid Slätsand, mycket lämpligt sandnäs	4 larvgångar men inga adult	sol, + 25
9	Lämpligt näs norr om Slätsand med olika sandfraktioner	0	sol, + 25
10	Sandnäs söder om Slätsand, badplats men inga stugor	ca 20 ad., 45 larvhål på ett litet omr.	sol, + 25
11	Litet sandnäs i norrläge, verkar ostört	0	sol, + 25
12	Fritidshusområde, ganska lämpliga fraktioner och stort	0	sol, + 25
13	Rätt stort lämpligt sandnäs med enstaka badare	ca 10 ad., 15 larvhål på ett litet omr.	sol, + 25

Karta 5. Moälven.

Bild 5. Lokal nr 10, Slätsand vid Moälven som hyser en mindre population av strandsandjägare. Bilden visar hur finsandsområdena närmast skogen efter några års uteblivna störningar invaderas av viden. Foto: Stefan Grundström.

Bedömning av strandsandjägarens status längs Moälven

Populationen längs Moälven finns inom ett begränsat område och de få fynd som gjorts tyder på att det är frågan om få individer. På tre lokaler hittades totalt bara ca 60 larvgångar och ca 30 vuxna individer. Den sammanlagda ytan av lämpliga lokaler är liten och den totala åsträckan där förutsättningar finns är endast ca 3 km uppdelat på två delsträckor. Trycket från friluftslivet är stort och den varma högsommardag som jag besökte Moälven 2006 fanns det solbadare vid nästan alla sandnäs. Förutsättningarna är tydligt sämre än vid Mjällån dels pga färre lämpliga miljöer, dels pga slitaget från friluftslivet. Däremot så är Moälven i huvudsak oreglerad så det finns därför bra förutsättningar för naturliga störningar i form av översvämningar. Endast ett mindre biflöde är reglerad för vattenkraft medan huvudfåran är oreglerad. Inte heller fritidsfisket bedöms vara nåt hot då det bedrivs i huvudsak på andra ställen längs älven och mestadels vid andra tider.

Förslag på åtgärder 2007 för strandsandjägare i

- Komplettering av inventering längs Moälven 3 dagar
- Komplettering av inventering längs Ljustorpsån/Mjällån 4 dagar
- Nyinventering längs Nätraån, Idbyån och Sättnaån 3 dagar
- Informationsbroschyr för markägare och allmänhet 5 dagar

Bild 6. Norra Anundsjön som utgör huvudfåran av Moälven uppströms Bredbyn. Sträckan ser lämplig ut som livsmiljö för strandsandjägare och borde inventeras under 2007.
Foto: Håkan Jansson, Örnsköldsviks kommun.

Källor:

Åtgärdsprogram för bevarande av strandsandjägare, Rapport 5508, Sven-Åke Berglind, Naturvårdsverket 2005.

Inventering av insekter vid Mjällån, Rapport 1998, Tobias Ivarsson

Bengt Ehnström, pers. kommentarer.

S-Å Berglind, pers. kommentarer.

Håkan Jansson, pers. kommentarer.

Bo Öhman, pers. kommentarer.

2006:7

Länsstyrelsen Västernorrland avdelningen för Kultur och natur

Inventering av strandsandjägare i Västernorrland 2006

Stefan Grundström